

DARA BANOVIĆ

POKOLJ ŽENA I DJECE U PALANČIŠTU

U ljeto 1942. naišla je neprijateljska vojska iz Prijedora prema poškozarskim selima. Stigla je do kuće Simatovića. Kada smo za to čuli, pokupili smo djecu i nešto odjeće i hrane i pobjegli u Kozaru. Imalo sam tada dvoje djece: kćerku staru četiri i sinčića nepunih dvije godine. Muž Luban se nalazio u partizanima. Poginuo je u Crnoj Gori u toku rata.

U Kozari smo se zadržali na mjestu zvanom Limani. Tu je bilo dosta naroda iz svih sela. Proveli smo tu mjesec dana i više dana. Od poznatih se sjećam porodice Ostojić Banovića, Jove Banovića, Ilije Banovića, zatim Bojanovića i još mnogo porodica iz Palančišta i obližnjih sela. Bilo nas je oko pet hiljada. Smjestili smo se pod bukvama. Kiša je padala. Djeca su mi bila mala i ležala su ispod drveća, a voda je tekla ispod njih. Stalno su vikala: "Mama, hajdemo kući". Nije se moglo, jer je vojska bila u selu. Djeca su plakala gladna, i žeđna kuće.

Poslije mjesec dana naišla je neprijateljska vojska kroz Kozaru. Tu se sa nama našla stara Stevanija Banović. Ona je imala 13 članova porodice. Samo jedan sin se nalazio u Nemačkoj u zarobljeništvu. Ostali su bili sa na-

na, u Kozari. Kada je naišla neprijateljska vojska stara Stevanija izašla je pred nju na Vis. Izašli smo i mi ostali. Vojnici su počeli da nas pretresaju i traže oružje i municiju. Bili su Nijemci sa ustašama idomobranima. Zarobili su nas.

Odavde smo sprovedeni u Prijedor, a zatim u logor kod Vlačine. To je bio posebno pripremljen logor, ograđen žicom, namijenjen narodu iz Kozare. Najviše je bilo žena i djece, a bilo je i starijih. Kada smo prelazili pored rimokatoličkog groblja, ustaše su počele da nam dobacuju kako će nas ovdje pobiti. Međutim, bilo je vojnika koji su nam govorili da se ne bojimo, da nam se neće ništa desiti. Nosila sam moje dvoje djece. Jedan njemački vojnik pomogao mi je pri nošenju. Znao je naš jezik, pa mi je govorio da se ne bojim. Davao je djeci bombona.

Smešteni smo u logor ograđen bodljikavom žicom. Na kapiji su bili stražari. U blizini logora stanovala je moja sestra Stana Vujčić, žena Slavka Vujčića. Ona se pobrinula da izađem iz logora. Ostala sam samo nekoliko dana u logoru. Kada sam izašla, zadržala sam se kod sestre Stane Vujčić u Orlovcima. Već sutradan vidjela sam da ustaše otjerale narod iz logora. Logor je bio raspušten. Narod je otjeran prema Prijedoru. Bilo je to početkom avgusta 1942. godine oko Ilindana. Iz Prijedora su neke žene sa djecom uspjele da dodju kućama. Međutim, dosta ljudi i žena sa djedom nije se povratilo i za njihovu se sudbinu ne zna. Vjerovatno su stradali negdje u logorima.

Vratila sam se sa djecom kući u Palančište. Kod kuće sam našla svekra (oca muževog) Djuru Banovića, njegovog brata Iliju Banovića, Vuku Banović, ženu Braninu, i njihovu djecu: Rajka, Radu i Radoslavku, dvoje djece Djevera Djure Lazu i Petru. I oni su bili u logoru ali su uspjeli da se izvuku i dodju kući. Bila je i Draginja Banović sa mnogo sitne dece. Više nije bilo nikoga. Od poznatih komšija,

Čije su kuće bile puste, sjećam se Pere Banovića. Ova porodica imala je 12 članova, a Pero je bio u zarobljeništvu u Nemačkoj. Nikoga sada nije bilo. Bile je još pustih kuća, ali se sada ne sjećam porodica.

Tako smo mi povratnici kućama nastavili rad. Bili smo tu do jeseni 1942. Bio je Srdjendan. Tada je opet naišla silna neprijateljska vojska koja nas je pokupila a i otjerala. (oktobra 1942.).

Bilo je pred zalazak sunca. Neprijateljski vojnici stigli su u selo i sve nas pokupili. Pokupili su sav narod iz Malog i Velikog Falančišta i iz Jelovca. Bilo nas je nekoliko stotina. Dotjerali su nas u Vujčića voćnjak. Čini mi se da je to voćnjak pokojnog Ljubana Vujčića. Gonili su nas ustaše. Same ustaše. Kada su nas pohvatali i potjerali govorili su - "Zašto se bojite? Narod je plakao i jaukao noseći djecu. Svi smo se uplašili da će nas pobiti, jer smo znali da ustaše ubijaju. Oni su govorili da se ne plašimo, da nas sklanjaju od partizana, kako nas oni ne bi pobili. Nismo smjeli da govorimo. Narod je jaukao. Ustaše su nam obećavale da će nas spasiti, da nas gone partizanima na leđa i da će nas čuvati. Žene i djeca stalno plašu. Vidimo da nam nema života i da će nas pobiti. Godeći nas prema Vujčićevom voćnjaku, dotjerali su nas do kuće Pere Banovića. Nardili su nam da sjednemo. To je ravnicica zvana Tramošnjak. Posjedali smo i čekamo. Ustaše nam paju srpsku majku. Govorili su nam - "Zašto niste zadovoljni u ovačkoj zemlji i šta bi htjeli?" Kažu da će nas goniti u logor da se tamo premećemo jedni pre ko drugih. Narod je jaukao. Mi smo pitali da li će nas pobiti, a oni su nam odgovarali da znaju šta će od nas. Uskoro su nas krenuli dalje. Moglo nas je ovde biti 300 - 360

Moguće i kao. Gole nas preko brda. Noć je. Nosila sam svoju djecu. Samom je išla i moja zava Andja Banović, kćerka Djure Banovića. Imala je 17 godina. Ona je uzela moju kćerku od 4 godine, da bi mi pomogla, jer sam pored dvoje djece nosila i pokrivače i nešto hrane. Ide sa nama i moja strina Stoja Banović, žena Ilijina i njena kćerka Ruža. Mala Andja i Ruža govore da će nas ustaše pobiti. Stoja je mislila da to neće učiniti pa nam je govorila da ne plaćemo, jer i vojnici su ljudi.

Posle su nas gonili, uz put su kupili narod iz kuda. Kada smo došli do Vučkovića, jedan ofloir,, vjerovatno komandant, naredio je da stanemo. Svi smo stali. Ono nas su se okupile ustaše. Bilo ih je mnogo. I tek što smo zastali opet je naredjeno da krećemo. Umorni smo od tereta koga nosimo. Djeca stalno plaču.

Stigli smo u ujčičevnoćnjak. Ovdje su nas zaustavili i opkolili. Rekli su nam da se ne plašimo. Kama noć. Od poznatih sam vidjela Mariju Banović sa petero-šestoro djece, zatim Vuku Banović i njenu jetrvu Draginju Banović sa sedmoro djece, Andju Banović i njenu djecu, osim sina Srete. Ovdje smo ostali u toku noći i sutradan. Opet su nam počeli da govore da ćemo ići svojim kućama.

U toku druge noći počeli su da odvođe narod. Kod mene je dotrčala moja zava, mala Andja, saopštivši mi da svi odlaze kućama. Rekla sam joj da sačekaj i da ne znam kuda idemo ove noći. Ona je napomenula da svi odoše i da mi ostadošmo. Stalno je plakala. Pozivala je da idemo. Pošli smo i nađjemo na ustaše. Vidjeli smo da odbravaju. Govorili su da u grupi ne smije biti više od 25 članova, jer nas navodno više ne mogu provesti. Još se ne zna šta se dešava sa onima koje odvajaju i odvođe. Ne čuje se pucanje ni jauk.

Dok sam razgovarala sa malom Andjom začule se pucanje prema Kozari. Ustaše su se okupile oko nas i pjačale straže. Rekla sam maloj Andji da je ona mislila daćemo kući ali da od toga nema ništa. Prišao nam je ustaša i počeo da više kako možemo reći da nema partizana kad se one čuje prema Kozari, dodajući da bi mi svi izginuli da njih nema. "Sačekajte još malo pa ćete ići kućama. Prema Kozari sve gori od pucanjave."

Zadržali smo se oko pola sata, a tada nam rekoše da idemo kućama. Andja me je pozvala da smo pošli. Uzela je moju kćerku i idemo. Ide i Marija Banović sa djeцом. Ide i Andje Banović sa svojom djeцом. Imamo nas dosta. Noć je pa se i ne raspoznajemo. Ipak primećujem da nas nema mnogo. Oko nas su ustaše gusto postavljene kao plet. Čuju nas i govore da se ne bojimo. Dotjerali su nas u Vučkoviće. Jedni su išli niz brdo, a mi smo se kretali na više, uz brdo. Čujemo da neko više da se vratimo nazad. Razmišljamo šta će biti. Prema onome kako smo se kretali izgledalo je da idemo kućama.

Vratiliše nas nazad na Salijevac. Tu se nalazi njika i na njoj oskoruša. Ovdje nas zaustaviše. Vidimo ovdje mnogo ustaša. Okupili su se oko mnoštva buradi sa rakijom. Svi su pijani. Mala Andja, koja je nosila moju kćerku, ostavila jekod rone i nekuda pobježe. Poblešla je prema Velikom Palančičtu. Nije uspjela da pobjegne. Otvorili su na nju vatru, čitav plotun. Uхватili su je u šumici i doveli kod nas. Počeli su da je pitaju koga

ina. Rekla je da nema nikoga. Nije htjela d kaže za nas. Pitali su je gdje joj je brat, pa im je odgovorila da nema brata. Naredili su da podje sa njima. Odveli su je tamo, u rov. Zadržali su je kod sebe.

Zatim su počeli da kupe po grupama i da odvođe. Mi još ne znamo kuda idemo. To je podaleko, u dolini, kod mlinčića. Uglavnom gone po grupama četvero-petoro i tjeraju dalje. Kod mene je ostao dvoje djece Mijata Vučkovića - mali i djevojčica. Oni su počeli da plaču i da me dozivaju - "Majo, šta ćemo mi?" Moja djeca su me zvala majo, pa su me i oni tako zvali. Tješila sam ih i govorila da će ići sa mnom. Njihovi roditelji su izginuli. Ostala sam sa djetecom među poslednjim. Mali Vučković, sin pokojnog Mijata, drži se za mene i stalno me pita da li će oni ići sa mnom. Govorila sam da će i on sa sestrom ići sa nama.

Ustaše su se grupisale oko nas. Narediše i da ja podjem. Upitala sam kuda idemo. Odgovorili da idem sa njima i da me vodi kući. Pitali su da li imam para. Rekla sam da nemam, ali sam se sjetila da imam nešto. U istom času, sjetila sam se da su kod mene nalazile slike i pisma muža ljubana, koji je bio u partizanima. Na nekoliko dana prije dobila sam od njega pismo. Jedan od ustaša je počeo da mi pakuje torbiku majku - "Zar da te sa Joo kuma vodimo kući? Upitavši me da li imam šarapa, naredio je da uzmem djecu i stvari i da krećem. Veoma sam se uplašila i vidjela da će nas pobiti.

Ustala sam i uzela kćerku na lijevu, a sinčića na desnu ruku. Potjerali su me dolje. Kada smo došli do medje

rekoše da stanem. Narediše mi da predam 300 kruna. Bila je mješčina. Izvadila sam kune i predala im. Iskoristila sam priliku da ispustim muževu sliku na pismom pred sebe u travu. Kasnije je Sretko Simatović pronašao slike koje su ostale na medji.

Ustaše mi psuju arpsku majku i govore da ne za 300 kruna neće voditi kući. Rekla sam im da idu mojoj kući i nose šta hoće. Vode me preko jaza, do mlina. Prilikom prelaska, primjetila sam leževu polanah. Počela sam glasno da jaučem. Povikala sam "Zar ćete nas klati?" Naredi li su da idem dalje. Sinčić koji nije imao ni dvije godine ispao mi je iz ruku. Veoma sam se uplašila. Ustaša maloga vuče sebi, a ja ne dozvoljavam, i svoje dijete vučem sebi. Rekla sam "Kada sam ga nosila dovdje, nosiću ga dalje, dok jedno ili drugo ne izdahne". Tek šta su me preveli preko jaza, uhvatili su me i zavrnuili vrat, udarivši me tri puta nožem u vrat. Djeca su mi još bila na rukama. Kada su me četvrti put udarili nožem, djeca su mi ispala iz ruku. Mala kćerka je zaplakala i povikala "Mama, udari ga kamenom, pa bježi". Kada me je ustaša udario nožem preko vrata osjetila sam da nešto truje, a zatim me bacio. Pala sam, a krv je potekla od mene i okrvarila koljača. Još sam čula njegov glas kada je govorio da je danas zaklao 468, ali da na ovako nešto nije naišao. Ležala sam u krvi. Samo su mi se oči vidjele, a sve ostalo je u krvi.

Bila sam još pri svijetli. Primjetila sam kada je ustaša uzao moju kćerčicu (staru 4 godine) i udario je nožem iznad uha. Mala je jauknula. Jedan od ustaša dobio mu je "Frikolji je. Frikolji dijete, šta radiš!" Ovaj

je zaklao malu i bacio je. Prihao je i uzeo maloga stavio ga na koljeno i udario nožem, bacivši ga meni na lijevu stranu. Dobacio je - Sada se borite, majku vam sprsekak. Kada ti se mati probudi, neka ti da sinu".

Četvorica ustaša ualjiše se od nas. Mali je davao znake života. Nije bio zaklan. Počeo je da se kreće. Pomislila sam - "Bože, da li će ostati živ? Ako se spasi ja, spašću i njega". Ustaša se uzeo malogai snažno ga udario. Više nije davao znake života. Kasnije mi je svekar Djoro pričao da je mali bio tako snažno udaren da mu je oko iskošilo.

Ostala sam ovdje ležati. Ustaše su dovođile još ljudi. Žena i djece i ovdje su ih ubijali. Ali ne iz oružja. Ni jedna puška ovdje nije pukla. Samo su klali, ubijali maljevinu i gasili. Jedni su dovođili, a drugi, mislim njih četiri šest, su dočekivali i tukli maljevinu i klali noževinu.

Nakon završenog klanja ustaše su otišle. Čula sam jauk iznad Kumice - i tamo su klali. Iko sam bila sva izbođena ipak sam ostalapis svijesti. Medjutim, nisam mogla da se pokrenem. Prošle je izvesno vrijeme, a ništa se ne čuje. Vjetar je duvao. Noć je. Uskoro je počela i kiša. Sve sam to osjećala. Medjutim, kada je jače počeo da duva vjetar i pada kiša, počela sam da segubim. Čujem da negdje neko pjeva. Bile su to ustaše.

Medju leševima je bila djevojka iz Macura, pod Kazarom, mislim iz Mlječanice. Ona je bila kod kuće Vuke Banovića. Umrtačena je i ovdje zaklana. Kada su ustaše došle do njenog leša, skinule su sa nje odjeću. Pocijepali su njenu suknju na nekoliko komada, stavili ih na puške i mahali. Čula sam da govore šta da napraviti od ove suknje. I dalje su provali

partisanaku i speklu majku. Da su znali da je djevojka, kažu da bi drudiše naplaćivali, a ne bi robu skidali. Više ništa nisam čula. Nastao je tajao. Stražari su još u revovima, nedaleko od mjesta pokolja.

Sa vjetrom koji je silno duvao kiša je stalno padala. Počela sam da gubim svijest. Ne znam koliko sam ovije ostala čula sam da me je neko zovnuo. Ne znam da li je to stvarno bilo ili mi se učinilo. N epoznati čovjek mi je rekao da idem kući. Odgovorila sam mi da ne mogu, jer mi je glava tako teška da je ne mogu pa ići. Učinilo mi se da me je taj čovjek uzeo za ruku i povukao. Počela sam da se vačem. Provukla sam se kroz krv i ušla u Tramošnjak u vodu. Imala sam na nogama cipele. Skinula sam ih i ostavila u jošikovom panju. Nešto sam i govorila, ali ne znam šta. Nije bilo nikoga. Samo poklani. Učinilo mi se da sam desno zidijela mrtvu Fuku Banovide kojoj sam rekla - "Moja Vuko, ja odoh, a ostadoste vi i moja djeca."

Kranula sam niz vodu. Išla sam prema Rašincu. Izašla sam na luke kod mosta. Stalno sam išla kroz vodu. Kadla sam izašla na most, sjela sam. Išla bih prema Kozari, tamo bi mi neko pomogao, ali ne mogu dalje. Ustale su još na stranama i pucaju. Nekoliko puta pokušavala sam daidem, ali ne mogu preko mosta. Ipak sam sakrala snagu i otišla u Kuno Jovice Matijaša. Tu sam prenoćila. Bila sam još uvek u polusvijesti. Došla sam do drveta i spustila se pored njega. Kiša je pljoštala. Nisam osjećala hladnoću, iako je bilo hladno. Skinula sam kaput i stavila ga ispod sebe. Skinula sam i vestu i njome zavrila rane na vratu. Legla sam pod drvo i zaspala. Ne znam koliko sam ležala. I ovije mi se učinilo da me je neko probu-

dio, da mi je rekao da idem i da se ispred mene nalazi cesta, zatim da krećem do ograde Jovice Matijaša. Digla sam se i pošla. Činilo mi se da je sve ispred mene čisto, i iako je tu gusta šumica kroz koju se teško prolazilo. Došla sam do ograde Jovice Matijaša, prešla je i krenula do kuće. Išla sam dalje i ušla u kuću. Vatra je gorjela. U kući je bilo dosta svijeta. Pobjegli su kada su me vidjeli. Ostao je samo pokojni Jovica. Upitao me je šta se desilo pa sam počela da pričam. Grijalasam se pored peći i opet sam se izgubila. Ne znam šta je bilo sa mnom.

Dok sam se oporavljala, sahranjen je poklani narod. Moj svekar Djuro sahranio je dvoje moje djece, svoju kćerku striževića brata Jovu i njegovog unuka. Vasu i Petru Banović i porodicu Ostoje Banovića. Jedne su sahranili u groblje, ali nije bilo dovoljno ljudi da sahrane tolike žrtve. Tada je ubijeno 664 muškaraca žena i djece, najviše žena i djece. jer su mnogi muškarci stradali ranije u ofanzivi na Kozari.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-008-032